

POSTANOWIENIE

7 listopada 2025 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Paweł Grzegorzcyk (przewodniczący)

SSN Grzegorz Misiurek (sprawozdawca)

SSN Marta Romańska

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 7 listopada 2025 r. w Warszawie
skargi kasacyjnej J. G.

od postanowienia Sądu Okręgowego w Szczecinie

z 30 września 2021 r., II Ca 798/20,

w sprawie z wniosku J. G.

z udziałem A. B., G. B. i A. B.1

o sprostowanie aktu stanu cywilnego,

**oddala skargę kasacyjną i przyznaje adwokat D. S. od Skarbu
Państwa - Sądu Okręgowego w Szczecinie kwotę 270,00
(dwieście siedemdziesiąt) zł, powiększoną o należny podatek od
towarów i usług, z tytułu kosztów nieopłaconej pomocy prawnej
udzielonej wnioskodawczyni z urzędu w postępowaniu
kasacyjnym.**

Grzegorz Misiurek

Paweł Grzegorzcyk

Marta Romańska

(A.T.)

UZASADNIENIE

J. G. wniosła o sprostowania aktu zgonu swojej matki M. B. [...] przez
zastąpienie nazwiska B. nazwiskiem K. oraz wpisanie w oznaczeniu jej stanu

cywilnego „zamężna” w miejsce „wdowa”. W uzasadnieniu wskazała, że M. B. - po tym, jak została wdową po pierwszym mężu J. B. - [...] zawarła związek małżeński z J. K. i w związku tym pozostawała do chwili swojej śmierci, [...] co nie znalazło odzwierciedlenia w akcie zgonu objętym wnioskiem.

Sąd Rejonowy w Gryficach postanowieniem z 6 lipca 2020 r. oddalił wniosek J. G. W uzasadnieniu wskazał, że matka wnioskodawczyni M. B. i J. K. [...] wzięli ślub w obrządku rzymskokatolickim; nie zawarli związku małżeńskiego przed urzędnikiem stanu cywilnego. Na gruncie obowiązującego w tym czasie art. 11 i art.12 § 2 dekretu Rady Ministrów z dnia 25 września 1945 r. Prawo małżeńskie (Dz. U. Nr 48, poz. 27; dalej: „dekret Prawo małżeńskie z 1945 r.”), jedynie małżeństwo zawarte przed urzędnikiem stanu cywilnego wywierało skutki prawne w obliczu państwa. Nie było zatem – w świetle art. 35 i art. 36 ustawy z dnia 28 listopada 2014 r. Prawo o aktach stanu cywilnego (jedn. tekst: Dz.U. z 2020 r., poz. 463 ze zm.; dalej: „p.a.s.c.”) - podstaw do sprostowania aktu zgonu M. B. zgodnie z żądaniem zgłoszonym we wniosku.

Sąd Okręgowy w Szczecinie postanowieniem zaskarżonym skargą kasacyjną oddalił apelację wnioskodawczyni od postanowienia Sądu Rejonowego, aprobując ustalenia faktyczne przyjęte za podstawę tego orzeczenia oraz ich ocenę prawną. Zgodził się z oceną, że dane matki wnioskodawczyni ujawnione w akcie zgonu nie zostały wpisane niezgodnie z prawdą, tj. niezgodnie z rzeczywistością noszonym przez nią nazwiskiem oraz stanem cywilnym w chwili śmierci. Matka wnioskodawczyni po zawarciu związku małżeńskiego z J. B. przyjęła jego nazwisko a po śmierci J. B. została wdową. Zawarty przez nią [...] związek małżeński z J. K. [...] miał charakter wyłącznie wyznaniowy i nie wywoływał skutków prawnych w świetle prawa polskiego. Obowiązujący w tym czasie dekret z dnia 25 września 1945 r. Prawo o aktach stanu cywilnego (Dz.U. z 1945 r., nr 48. poz. 272; dalej: „dekret Prawo o aktach stanu cywilnego z 1945 r.”) przewidywał, że zawarcie związku małżeńskiego odbywa się w siedzibie urzędu stanu cywilnego (art. 73 ust. 1), zaś dowodem zawarcia związku małżeńskiego jest akt małżeństwa (art. 75). Bezspornie M. B. i J. K. nie zawarli związku małżeńskiego przed urzędnikiem w siedzibie urzędu stanu cywilnego i nie sporządzono aktu małżeństwa.

Sąd Okręgowy podkreślił, że stosownie do art. VI § 1 ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. Przepisy wprowadzające Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz. U. z 1964 r., Nr 9, poz. 60; dalej: „przep.wpr.k.r.o.”), zawarcie i ważność małżeństwa, które zostało zawarte przed wejściem w życie kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, ocenia się według przepisów obowiązujących w chwili zawarcia małżeństwa. [...] nie obowiązywały żadne przepisy zrównujące w skutkach prawnych zawarcie związku małżeńskiego wyznaniowego ze związkiem zawartym przed urzędnikiem stanu cywilnego. Konkordat między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską podpisany 28 lipca 1993 r. (Dz.U. z 1998 r., nr 51, poz. 318; dalej: „Konkordat”) wszedł w życie dopiero 25 kwietnia 1998 r., zaś uprzedni Konkordat pomiędzy Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą Polską, podpisany 10 lutego 1925 r. (ratyfikowany zgodnie z ustawą z dnia 23 kwietnia 1925 r. Dz.U. z 1925 r., nr 47, poz. 324) został rozwiązany z dniem 12 września 1945 r. uchwałą Tymczasowego Rządu Jedności Narodowej z dnia 12 września 1945 r. w sprawie konkordatu.

W skardze kasacyjnej wnioskodawczyni domagała się uchylenia postanowienia Sądu Apelacyjnego i wydania orzeczenia co do istoty sprawy uwzględniającego żądanie wniosku, ewentualnie uchylenia tego orzeczenia i przekazania sprawy Sądowi drugiej instancji do ponownego rozpoznania. Powołując się na podstawę naruszenia prawa materialnego (art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c.), zarzuciła: naruszenie art. 10 ust. 1 i 2 Konkordatu w związku z art. 7 ustawy z dnia 24 lipca 1998 r. o zmianie ustaw – Kodeks rodzinny i opiekuńczy, Kodeks postępowania cywilnego, Prawo o aktach stanu cywilnego, ustawy o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 1998 r., Nr 117, poz. 757) oraz art. VI § 1 przep.wpro.k.r.o. w związku z art. 12 § 2 dekretu Prawo małżeńskie z 1945 r., art. 8 i art. 14 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności z dnia 4 listopada 1950 r. ratyfikowanej przez Polskę 19 stycznia 1993 r. (dalej: „Konwencja”) – przez ich błędną wykładnię.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Akty stanu cywilnego stanowią wyłączny dowód zdarzeń w nich stwierdzonych (art. 3 zdanie pierwsze p.a.s.c.) Ta szczególna (kwalifikowana) moc

dowodowa tych aktów sprawia, że ich niezgodność z prawdą może być udowodniona jedynie w postępowaniu sądowym (art. 3 zdanie drugie p.a.s.c.). Może to nastąpić w drodze sprostowania aktu stanu cywilnego w procedurze przewidzianej w art. 36 p.a.s.c., umożliwiające zastąpienie danych ujawnionych w akcie niezgodnych z prawdą danymi prawdziwymi ustalonymi przez sąd.

U podstaw zaskarżonego postanowienia legło stwierdzenie, że sprostowanie aktu zgonu M. B. w zakresie oczekiwanym przez wnioskodawczynię nie było możliwe, gdyż oznaczenie w nim nazwiska zmarłej (B.) oraz jej stanu cywilnego (wdowa) odpowiadało rzeczywistemu stanowi rzeczy. Sąd Okręgowy uznał, że konstatacji tej nie mógł podważyć podniesiony we wniosku i eksponowany w apelacji fakt zawarcia przez M. B. [...] małżeństwa wyznaniowego z J. K., gdyż – w świetle obowiązujących wówczas art. 11 i art. 12 § 2 dekretu Prawo małżeńskie z 1945 r. oraz art. 73 ust. 1 i art. 75 dekretu Prawo o aktach stanu cywilnego z 1945 r. - nie wywołało ono skutków w polskim porządku prawnym. Matka wnioskodawczyni w chwili śmierci nosiła zatem nazwisko swojego poprzedniego męża (B.) i – wobec tego, że zmarł on przed nią – była wdową.

Zarzuty podniesione w skardze kasacyjnej zmierzały do poważenia powyższej oceny. Według skarżącej, osoby, które – tak jak jej matka - bez naruszenia prawa powszechnie obowiązującego zawarły związek małżeński wyznaniowy przed wejściem w życie przepisów regulujących małżeństwo konkordatowe, powinny być traktowane na równi z osobami, które zawarły taki związek pod rządem tych przepisów, tj. po 15 listopada 1998 r. a odmienne stanowisko Sądu Okręgowego jest wynikiem błędnej wykładni przepisów prawa materialnego wskazanych w skardze kasacyjnej, narusza zasadę równości wobec prawa i stanowi przejaw dyskryminacji.

Formułując te zarzuty skarżąca nie twierdziła, że jej matka [...] zawarła związek małżeński z J. K. spełniający przesłanki przewidziane w dekrete Prawo małżeńskie z 1945 r. Podniosła natomiast, że w następstwie wejścia w życie ustawy z 28 lipca 1993 r. nowelizującej Kodeks rodzinny i opiekuńczy (z dniem 15 listopada 1998 r.) związek ten uległ konwalidacji i powinien być

traktowany - w aspekcie wynikających z niego skutków prawnych - na równi ze związkiem konkordatowym. Zarzuty oparte na tym założeniu nie mogły odnieść zamierzonego skutku.

W orzecznictwie dostrzeżono, że ustawodawca, wprowadzając do polskiego systemu prawa tzw. małżeństwo konkordatowe, nie przewidział konwalidacji (konwersji) małżeństw zawartych w latach 1946-1997 – z naruszeniem prawa małżeńskiego – wyłącznie w formie przewidzianej przez prawo kanoniczne (tzw. konkubinatów kwalifikowanych). Naczelny Sąd Administracyjny w Warszawie w wyroku z 12 kwietnia 2000 r., V SA 1512/99 (nie publ.), na który powołała się skarżąca, uznał, że brak regulacji w tym zakresie stanowi lukę prawną (aksjologiczną), co przemawia za tym, aby osoby pozostające w takim związku traktować na równi z osobami, które zawarły małżeństwo konkordatowe. W innych orzeczeniach wyrażono jednak pogląd odmienny, kwestionujący zapatrywanie, że brak w ustawie z 1996 r. nowelizującej Kodeks rodzinny i opiekuńczy przepisów intertemporalnych odnoszących się do skutków małżeństw wyznaniowych zawartych przed wejściem w życie Konkordatu jest przejawem luki prawnej. Zwrócono przy tym – trafnie – uwagę, że w art. 10 Konkordatu strony jednoznacznie uzgodniły zrównanie małżeństwa kanonicznego tylko z małżeństwami zawartymi zgodnie z prawem polskim. Intencją stron Konkordatu nie było zatem dokonanie konwersji związków osób, którym udzielono ślubu religijnego wbrew obowiązującemu prawu polskiemu i z tej właśnie przyczyny nie przewidziano przepisów intertemporalnych dopuszczających taką możliwość (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 19 lutego 2004 r., II UK 264/03, OSNP 2004, nr 21, poz. 375 oraz wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z 11 stycznia 2007 r., II OSK 140/06, nie publ.). W orzeczeniach tych podkreślono, że zaprezentowane w nich stanowisko, odrzucające możliwość uznania wcześniej zawartego małżeństwa w formie wyznaniowej za wywołujące skutki równoważne ze skutkami małżeństwa konkordatowego, nie narusza art. 8 oraz art. 14 Konwencji. Ustawowe określenie warunków, od których spełnienia zostaje uzależnione uznanie związku dwóch osób za związek małżeński stanowi uprawnione ograniczenie prawa do życia prywatnego i rodzinnego, zaś sytuacja osób, które zawarły wyłącznie religijny związek małżeński bez spełnienia warunków koniecznych do

wywołania skutków prawnych jest zasadniczo odmienna od sytuacji osób, które zawarły małżeństwo konkordatowe.

Trzeba zauważyć, że kwestia konwersji związków małżeńskich zawartych w formie przewidzianej przez prawo kanoniczne oraz możliwości uznania skutków tych związków za równoważne skutkom małżeństwa konkordatowego była rozważana w przywołanych orzeczeniach na kanwie sporów dotyczących uprawnień konkubentów zmarłych kombatanów, wynikających z przepisów zabezpieczenia społecznego. Przedmiotem postępowania w niniejszej sprawie jest natomiast ocena żądania sprostowania aktu stanu cywilnego. Sprostowanie to – jak już wspomniano - ma polegać na zastąpieniu danych niezgodnych z prawdą obiektywną danymi zgodnymi z nią, a więc stwierdzeniu stanu faktycznego obiektywnie istniejącego pierwotnie. W świetle przytoczonych rozważań, nie ulega wątpliwości, że w konkretnym stanie faktycznym niezgodność taka nie wystąpiła.

Z tych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. orzekł, jak w sentencji.

Grzegorz Misiurek

Paweł Grzegorzczuk

Marta Romańska

(A.T.)

[r.g.]